

ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНА СПРЯМОВАНІСТЬ ЯК ШЛЯХ ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ ПІДГОТОВКИ ВЧИТЕЛЯ У ПЕДВУЗІ

Аналізується категорія спрямованості як характеристика професійно-педагогічної підготовки вчителя. Розглядаються шляхи формування професійно-педагогічної спрямованості студентів педагогічного навчального закладу.

Проблема підготовки вчителя у нашій молодій державі набуває з кожним роком особливого значення. Це зрозуміло, бо від підготовки вчителя залежить інтенсивність відтворення інтелектуального потенціалу майбутніх поколінь, їх місце у світовій спільноті. Мета, задачі та напрямки підготовки вчителів у вищій школі залежать від тих змін, що відбулись та відбуваються в соціально-економічному житті країни. Система освіти повинна своєчасно адекватно реагувати на такі зміни, що знайшло своє відображення у низці прийнятих програмних документів, серед яких Державна національна програма “Освіта (Україна ХХІ століття)”, Закон України “Про вищу освіту”.

Процес підготовки вчителя, як кожна органічна система, підпорядкований дії принципів системності і цілісності, які пояснюють функціонування даного процесу і, водночас, є методологічною передумовою для його проектування з метою подальшого вдосконалення.

Як цілісна система, професійно-педагогічна підготовка включає в себе базову та спеціальну підготовку. Базова підготовка – це стандартний мінімум у змісті підготовки вчителя: це знання найбільш тривалої чинності, які сприяють розвитку професійного мислення майбутнього викладача та його самоосвіти, бо кожен вчитель повинен відповідати загально-професійним вимогам, володіти сукупністю загальнолюдських цінностей особистості, педагогічними знаннями та вміннями, знаннями в галузі психології, методик викладання шкільних дисциплін тощо.

Не менш важливою є спеціальна підготовка, яка орієнтується на профіль учителя-предметника. Ця підготовка є варіативною, найбільш чітко проявляється принцип професійно-педагогічної спрямованості. Цей принцип пронизує зміст підготовки вчителя будь-якого профілю у педвузі.

Кожен компонент даної системи виконує специфічні задачі, сукупне рішення яких забезпечує досягнення загальної мети – формування всебічно розвинутої в професійному плані особистості вчителя.

Ці компоненти являють собою модель спеціаліста, яка знаходить свій відбиток у професіограмі, традиційно сформованій освітньо-кваліфікаційною характеристикою.

Однак, проведені дослідження і дані практики свідчать про те, що рівень підготовки випускників педагогічних вузів не відповідає соціальним запитам суспільства. Це виявляється у суперечностях між творчим, новаторським характером педагогічної праці і репродуктивним характером навчальної діяльності студентів у системі вищої педагогічної освіти, між складністю професійних функцій вчителя і низьким рівнем готовності майбутніх учителів до їх практичного виконання.

У вузівському навчальному процесі нерідко здійснюється роз’єднане за науками і навчальними предметами засвоєння знань і вмінь без орієнтування їх на предмет майбутньої педагогічної діяльності фахівця. Компоненти гуманітарної, спеціальної, психолого-педагогічної і методичної підготовки не завжди перебувають в органічному зв’язку один з одним. Вони засвоюються, а потім існують паралельно, не сприяючи, а іноді навіть перешкоджаючи створенню єдиної професійно-спрямованої системи набутих знань і практичних вмінь. Частина знань, які даються в інституті, не будучи спрямованими на застосування в майбутній практичній діяльності, не включається в систему засвоєного змісту освіти випускника і, як наслідок, губиться.

Роз’єднаність, відсутність цілісної системи підготовки майбутнього спеціаліста звичайно ж негативно відбивається на рівні і якості останньої.

Загальною незадоволеністю педагогів і теоретиків-учених, а також практиків пояснюється та зацікавленість, яка проявляється сьогодні до проблеми професійно і педагогічно спрямованого процесу навчання студентів, зокрема вчителів, у вузі.

Різні аспекти вдосконалення педагогічної освіти вчителів розглядали: О.О.Абдулліна, А.П.Акімова, С.О.Архангельський, Ю.К.Бабанський, Л.С.Нечепоренко, Р.І.Хмелюк (шляхи вдосконалення загальнопедагогічної школи); З.І.Васильєва, Л.В.Кондрашова, В.О.Сластьонін, Л.П.Спірін, М.М.Тарасевич (підвищення якості підготовки вчителя); В.І.Лозова, М.Д.Нікандров, Є.І.Равкін (закономірності формування пізнавальної активності, самостійності, творчої професійної діяльності); Н.В.Кузьміна, О.І.Піскунов, О.І.Щербаков (творчі основи професійної підготовки майбутніх учителів); Ю.К.Васильєв, В.І.Гусєв (зміст і засоби, які сприяють підвищенню педагогічної майстерності вчителів праці). Дослідження цих авторів вносять багато цінного у творчу розробку проблеми формування професійно-педагогічної спрямованості навчання.

Однак, у цих, як і в багатьох інших працях, на жаль, не розглядається професійно-педагогічна спрямованість процесу навчання у вузі як засіб підвищення ефективності підготовки вчителів. Ця проблема існує як на загально-педагогічному, так і методичному (викладання окремих учбових дисциплін) рівнях. Невідкладна потреба

розв'язання цієї проблеми педагогічної науки, відсутність часу для збирання повного обсягу фактологічного матеріалу для наступних педагогічних узагальнень пояснюють спробу розв'язання педагогічної проблеми на порівняно вузькому матеріалі.

Кожна окрема сторона, а також кожна учбова дисципліна привносять у забезпечення професійно-педагогічної спрямованості процесу підготовки спеціаліста у вузі свій особливий внесок. Разом з тим, усі вони і кожний окремо підпорядковані загальнопедагогічним закономірностям, що дозволяє виключити специфічне і особисте, а бачити загальне в окремому. Питання лише в рівні розглядання, а точніше, у виборі об'єкта і побудові відповідного даній науці предмета дослідження.

Ми розглядаємо професійно-педагогічну спрямованість як характеристику процесу навчання студентів у педвузі, яка відображає його якості, що безпосередньо визначаються цілями підготовки спеціаліста даної педагогічної професії, тобто ступінь орієнтованості процесу на підготовку вчителя конкретної спеціальності у всій повноті його специфічних якостей.

Професійно-педагогічна спрямованість передбачає, перш за все, творчу діяльність, яка спрямована на розвиток розумової діяльності, винахідливості, інтуїції, фантазії, нестандартного мислення майбутніх учителів.

Комп'ютеризація, застосування новітніх технологій сприяють підвищенню загального рівня підготовки майбутнього вчителя, який, за словами А.Н.Дусавицького, здатний до самозмінення, до вдосконалення своїх здібностей.

Особливе місце серед учбових дисциплін у підготовці вчителя будь-якої спеціалізації займають дисципліни суспільно-гуманітарного циклу, які містять у собі невикористані можливості в забезпеченні професійно-педагогічної спрямованості процесу навчання.

Посиленню професійно-педагогічної спрямованості викладання вище зазначених дисциплін сприятиме приведення у відповідність цілей, методів і форм організації процесу навчання; орієнтація студентів в процесі викладання гуманітарних дисциплін на змістовне оволодіння загально-педагогічними знаннями та здібностями; узгодження понять, які паралельно вивчаються у курсах педагогічного циклу, спеціальних, загальнокультурних дисциплін.

Саме змістом навчання визначається якість підготовки спеціаліста, оскільки у змісті навчання передусім відображається науково-технічні досягнення, тенденції розвитку сучасного виробництва, вимоги, які вже склалися і будуть складатися, до рівня підготовки дипломованого спеціаліста з боку суспільства і самої системи освіти.

Оптимізація системи підготовки вчителя полягає у максимальному наближенні змісту навчання в педагогічному вузі до змісту майбутньої професійної діяльності випускника педвузу у школі.

Конкретизація знань, вмінь і навичок, які необхідні студентам у різноманітних сферах їх майбутньої професійної діяльності, здійснюється формуванням змісту навчального матеріалу.

Урахування професійно-педагогічної спрямованості на рівні навчального матеріалу надає можливість враховувати як змістовний, так і процесуальний боки у навчанні гуманітарним дисциплінам студентів педвузу, яке відображає спектр підготовленості спеціаліста: інтелектуальний, професійний, загальнокультурний, спеціальний, креативний.

Тому починати підготовку вчителя доцільно з оволодіння загальнопедагогічними знаннями, методами розв'язання творчих завдань, зокрема, на основі інтелектуальних ігор з використанням логіки, історії, літератури, ліричних та художніх творів. Майбутні вчителі повинні знати загальні методи розв'язання творчих завдань з елементами аналізу, синтезу, узагальнень та систематизації, пов'язаних з тісним поєднанням різних предметів, розгляду матеріалу з урахуванням міжпредметних зв'язків. Майбутні вчителі повинні володіти загальнопедагогічними вміннями, до яких відносяться інтелектуальні, професійні, загальнокультурні.

Інтелектуальна підготовленість учителя визначається, перш за все, об'ємом понять, якими вчитель вільно оперує щодо повтору відомих зразків дій. Учителю необхідно мати навички робити аналіз, синтез, порівняння, виділяти загальне, особливе та одиничне. Професійний компонент передбачає готовність до педагогічного проектування організації навчально-виховного процесу, володіння студентами загальнопедагогічними вміннями: гностичними, конструктивними, організаційними.

Загальнокультурна підготовленість характеризується, перш за все, культурою мови, спілкування, письма, а також колом читання, інтересів, естетичних потреб.

Учителю конче потрібні комунікативні навички для повноцінного педагогічного спілкування з учнями, колегами, батьками. Бо, як визначає А.А.Леонтьєв, педагогічне спілкування має "професійний статус".

Спеціальна підготовленість враховує знайомство з діловодством у школі, з економікою, вимогами до змісту і характеру праці учнів.

Креативна підготовленість передбачає стійку мотивацію до передачі критично-осмислювального досвіду культурного розвитку людини та людства підростаючому поколінню, розвиток творчих здібностей, пошук інноваційних педагогічних проектів. Вирішення професійних задач має варіативний, вірогідний характер.

Крім цього доцільно визначити ще й уміння встановлювати міжпредметні зв'язки. Ці уміння являють собою складний творчий набуток, який дозволяє вивчати досвід учителів щодо здійснення міжпредметних зв'язків, дозволяє аналізувати урок з цієї точки зору, планувати реалізацію міжпредметних зв'язків стосовно конкретної теми з предмету, навички розробки уроку, організації діяльності учнів на уроці з використанням знань і навичок з інших предметів.

Доцільність міжпредметних зв'язків визначали педагоги різних епох: Я.А.Коменський, К.Д.Ушинський, а також провідні вчені та практики національної школи. Міжпредметні зв'язки сприяють вивченню, наповненню

обсягу та змісту одного й того ж поняття різними дисциплінами, внаслідок чого утворюється нове знання про предмет, який несе в собі відомості декількох дисциплін [3:35].

У дидактичній теорії виділяють три основних групи міжпредметних зв'язків: змістовно-інформаційні, операційно-діяльнісні, організаційно-методичні. Найбільш явно міжпредметні зв'язки виявляються на змістовно-інформаційному рівні. Тут можна проаналізувати різні види зв'язків: фактичні, понятійні, теоретичні, ідеологічні. Встановлення та використання міжпредметних зв'язків дає змогу вчителю логічно використовувати навчальний матеріал, який в деяких випадках може дублювати вже окрему вивчену тему і викладати його в спрощеному вигляді. Зовсім інше відкривається вчителю, якщо матеріал випереджає суміжні дисципліни, розділи. Це дає змогу вчителю конструювати вивчення навчального матеріалу на пропедевтичному рівні складності по відношенню до спеціальних дисциплін.

Дотримання принципу міжпредметних зв'язків дає змогу вчителю упорядкувати змістовно-інформаційні та організаційно-методичні зв'язки.

Таким чином, професійно-педагогічна спрямованість як дидактичний принцип, який пронизує всі структурні компоненти процесу навчання також сприяє підвищенню якості підготовки вчителя у педвузі.

*****

1. Абдуллина О.А. *Общепедагогическая подготовка учителя в системе педагогического образования*. - М.: Просвещение, 1990. – 141с.

2. Гусев В.И. *Совершенствование содержания политехнической подготовки учителей труда в пединституте*. – Киев: Вища школа, 1988. –131с.

3. Ерёмкин А.И. *Система межпредметных связей в высшей школе: Аспект подготовки учителя*. –Харьков: Вища школа, 1984. – 152с.

4. Ушинский К.Д. *Педагогические сочинения: в 6 томах*. – М.: Педагогика, 1990. – Т.1. – С.355.

5. Леонтьев А.Н. *Деятельность, сознание, личность*. – М.: Политиздат, 1975. – 123с.

Матеріал надійшов до редакції 6.09.2000 р.

Володина Н.В., Дубинец И.В. Профессионально-педагогическая направленность как возможность повышения качества подготовки учителя в вузе.

Анализируется категория направленности как характеристика профессионально-педагогической подготовки учителя. Рассматриваются пути формирования профессионально-педагогической направленности студентов педагогического учебного заведения.

Volodina N.V., Dubinets I.V. Professional and Pedagogical Purposefulness as a Way towards Increasing the Quality of Teachers' Training at the Pedagogical Institution of Higher Education.

The category of purposefulness is analysed as a characteristic of a teacher's professional pedagogical training. The article considers the way of forming the students' professional and pedagogical purposefulness at the pedagogical educational institution.